

χαράς, ὅτι ἦλθε τέλος πάντων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπερ ἦτο τὸ ὄνειρον τῶν παιδικῶν του χρόνων, καὶ ἔσφιγγε δυνατὰ καὶ μὲ τὰς δύο χεῖρας τὴν χεῖρα τοῦ πατρὸς του, ὅστις μετὰ φωνῆς συγκεκνημένης τοῦ ἔλεγε: *Je suis heureux de te voir heureux, mon cher enfant* (εἶμαι εὐτυχῆς, διότι σὲ βλέπω εὐτυχῆ, φίλτατόν μου τέκνον). Τὰς δὲ θερμὰς ὥρας ἀκολουθῶνς διηρχόμεθα εἰς τὸ παράθυρον παρατηροῦντες τὸν Πύργον τῆς κόρης, ὅστις ὑψοῦται λευκὸς, ὡς ἡ χιών, ἐπὶ βράχου μονήρους τοῦ Βοσπόρου, ἀπέναντι τῆς Χρυσοπόλεως* καὶ ἐν ᾧ ἐφαντασιοκοποῦμεν περὶ τοῦ μύθου τοῦ πρίγκιπος τῆς Περσίας, ὅστις ὑπάγει νὰ ἐκμυζήσῃ τὸ δηλητήριον ἐκ τοῦ βραχίονος τῆς ὡραίας Σουλτάνας, δηχθείσης ὑπ' ἀσπίδος, ἐκ τοῦ παραθύρου τῆς αὐτῆς οἰκίας καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν παιδάριον πενταετὲς μᾶς ἐτύφλωνε. Τὰ πάντα ἦσαν περιέργα ἐν τῷ ξηνοδοχείῳ ἐκεῖνῳ. Μεταξὺ ἄλλων κατὰ πᾶσαν ἐσπέραν εὐρίσκομεν ἐνώπιον τῆς θύρας τοῦ ξηνοδοχείου ἐν ἧ δὺ ὑποκείμενα ἀμφιβόλου ὄμωσ ὄψεως, οἵτινες πρέπει νὰ ἦσαν προμηθευταὶ γυμνῶν διὰ τοὺς ζωγράφους, καὶ οἵτινες ἐκλαμβάνοντες τοὺς πάντας ὡς ζωγράφους, ἠρώτων αὐτοὺς ταπεινῇ τῇ φωνῇ: μίαν τούρισσαν; μίαν ἑλληνίδα; μίαν ἀρμένισσαν; μίαν ἑβραίαν; μίαν μαύρην;

*Ἐπίτα συνίξιμα.

Τῆ 24 Ὀκτωβρίου (ξ. ν.) ἡ γαλλικὴ πόλις Angers δημοτελέστατα ἐώρταζε τὰ ἀποκαλυπτήρια ἀνδριάντος, ὃν εἶχεν ἰδρῦσει εἰς ἐν τῶν ἀρίστων αὐτῆς τέκνων, εἰς ἄνδρα φιλοπάτριδα ἄμα καὶ ἐν τῇ καλλιτεχνίᾳ διασημώτατον, τὸν περιώνυμον γλύπτην Δαυτὸν, ὅστις συνήθως μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς πατρίδος του καλεῖται: Δαυτὸ ὁ ἐξ Angers. Ὡς γνωστὸν, ὁ διάσημος οὗτος καλλιτέχνης εἶνε ὁ ποιήσας τὸ εἰς τὸν Μάρκον Βότσαρην ὡραῖον ἐκεῖνο μνημεῖον, τὸ παριστῶν τὴν Ἑλλάδα δεικνύουσαν διὰ τοῦ δακτύλου ἐπὶ τοῦ τάφου τὸ ὄνομα τοῦ Σουλῶ του ἥρωος. Δημοσιεύοντες δὲ κατωτέρω ἄρθρον τοῦ Ἰουλίου Claretie, ἀναφερόμενον εἰς τὸ καλλιτέχνημα ἐκεῖνο τοῦ Δαυτὸ, ὅπερ κατεχώρισεν ἐν τῷ «Χρόνῳ» τῶν Παρισίων ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τοῦ ἀνδριάντος τοῦ καλλιτέχνου, πρόσφορον ἐξήραμεν νὰ συνοδεύσωμεν αὐτὸ διὰ τῆς ἐπομένης σημειώσεως περὶ τοῦ ἔργου τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου καὶ φιλέλληνος καὶ τοῦ τάφου τοῦ Βότσαρη, ἣν ὁ ἐν Μεσολογγίῳ συνδρομητῆς τῆς Ἑστίας κ. Θ. Σοφιανόπουλος καθ' ἡμετέραν παράκλησιν ἐπροθυμήθη νὰ ἐπιστείλῃ ἡμῖν.

«Ὁ ἀείμνηστος βασιλεὺς Ὁθων, ἐπισκεφθεὶς κατὰ τὸ ἔτος 1834 ἢ 1835 τὸ Μεσολόγγιον, εὗρεν εἰς τὸ μέρος τὸ νῦν ὀνομαζόμενον «κῆπος τῶν ἠρώων» τὰ ὄσπτα τῶν κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου πεσόντων ἀγωνιστῶν συσσωρευμένα, πρὸς δὲ καὶ πενιχρὸν τάφον περικλειοντα τὰ ὄσπτα τοῦ ἥρωος Βότσαρη* ἀμέσως δὲ τότε διέταξε τὰ μὲν ὄσπτα τῶν πεσόντων ἀγωνιστῶν νὰ περισυναχθῶσι καὶ νὰ τεθῶσι εἰς κιβώτια, ἅτινα ἀμέσως ἐπέψωσαν διὰ χύματος σχηματισθέντος εἰς μέγαν κῆνον, ὅστις καὶ νῦν ὑφίσταται, ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου τοῦ Μάρκου Βότσαρη τῇ διαταγῇ τοῦ ἰδίου βασιλέως ἀνηγέρθη μνημεῖον ἐκ μαρμάρου καὶ ἐπετέθη πλῆξ φέρουσα ἐπιτύμβιον.

Ἐπὶ τοῦ τάφου τούτου κατὰ τὸ ἔτος 1836 ἢ 1837 ἐστήθη μνημεῖον τοῦ Γάλλου ἀγαματοποιοῦ Δαυτὸ, πα-

ριστῶν γονυπετῆ τὴν Ἑλλάδα ὑπὸ μορφὴν νεάνιδος κρατούσαν ἐν τῇ δεξιᾷ στέφανον καὶ δεικνύουσαν τὴν ἐπὶ τοῦ μνημείου ἐπιγραφὴν. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1852 ἐξορισθεὶς ὁ Δαυτὸ τῆς Γαλλίας ὑπὸ Ναπολέοντος τοῦ Π', διήλθε τοῦ Μεσολογγίου μετὰ τῆς θυγατρὸς του, ἐνθα εὗρον τὸ ἀγαλμὰ του ἠρωοποιούμενον ἔκλαυσε διὰ τὴν τοιαύτην κατάστασίν του. Κατὰ δὲ τὸ 1860 περίπου ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις λαθούσα ἐντεθεῖν τὸ ἀγαλμα ἐπέψωεν εἰς Γαλλίαν, ἐνθα ἐπισκευασθὲν ἐπιστράφη εἰς Ἀθήνας, καὶ νῦν εὐρίσκεται ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τῶν στρατιωτικῶν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1862 ἐπὶ τῇ μεταπολιτεύσει βίβδαλοι ἐδεδήλωσαν τὸν τάφον τοῦ ἥρωος Βότσαρη, ἀνασκάψαντες αὐτὸν, συντρίψαντες τὴν φέρουσαν τὸ ἐπιτύμβιον μαρμαρίνην πλάκα καὶ διασκορπίσαντες τὰ ὄσπτα τοῦ ἥρωος, καὶ ἴσως ἤθελον τὸν ἀνασκάψαι ἐντελῶς, ἐκν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς διαπράξεως τοῦ συγερῶ ἐγκλήματος δὲν εὐρίσκατο ἐκεῖ ὁ νῦν ἐνταῦθα συμβολαιογράφος κ. Ι. Πλατύκας, ὅστις διὰ νοουθεσιῶν καὶ ἀπειλῶν ἀκόμη ἠδυνήθη νὰ ἐμποδίσῃ τὴν περαιτέρω καταστροφὴν οὗτος δὲ ὁ Ἰω. Πλατύκας, ὁ Χ. Σεμετέλλος καὶ ὁ Γ. Γιολδάσης περιεσύνεξαν τὰ ὄσπτα, καὶ τὰ ἐναπέθεσαν πάλιν εἰς τὸν τάφον, τὸν ὅποιον περιεκάλυψαν διὰ τῶν συντετριμμένων μαρμάρων πλανκῶν μετ' ὀλίγων δὲ χρόνων ἐπεσκευάσθη δαπάνη τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἤδη ὑπάρχει καλῶς συντηρούμενος». Σ. τ. Δ.

ΔΑΥΙΔ Δ' ANGERS

Τὸ ὄνειρον τοῦ Δαυτὸ ἦτο νὰ ἰδρῶσῃ μνημεῖον εἰς τὸν Βότσαρην, διότι τότε οἱ Ἕλληνες θνήσκοντες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τῶν ἐξῆπτον καὶ ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας καὶ ἄνδρας στρατιωτικούς. Ἡμέραν τινὰ ὁ Δαυτὸ περιεφέρετο μόνος του ἐν τινι κοιμητηρίῳ, διέκρινε δὲ νεαράν τινα κόρην, παιδίον ἔτι, ἣτις γονατισμένη οὔσα πρὸ τινος τάφου ἐσυλλάβιζε τὴν ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν διὰ τοῦ δακτύλου ἀκολουθοῦσα τὴν σειρὰν τῶν γραμμάτων. Ἦτο συγκινητικὸν ἄμα δὲ καὶ ἀπλούστατον τὸ πρᾶγμα ἡ ζωὴ μετὰ κόπου κατεγίνετο εἰς τὸ νὰ ἀναγνώσῃ τοῦ θανάτου τὸ μυστήριον. — Εὗρον τὴν σύνθεσιν τοῦ καλλιτεχνήματός μου, εἶπε καθ' ἑκυτὸν ὁ γλύπτης.

Ἐμελλεν ἀκόμη νὰ εὗρῃ τὸ ὑπόδειγμα.

Ἐν ᾧ ποτὲ ἐπορεύετο νὰ γευματίσῃ ὁ Δαυτὸ μετὰ τοῦ Βίκτωρος Οὐγγῶ εἰς τὸ πανδοχεῖον τῆς γραιίας Σαγῆ, συνήντησεν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ὄρους Πηρονασοῦ, παρὰ τὴν οἰκίαν τοῦ ἐφημερίου, εἰς ἣν ἔπειτα κατόκησεν ὁ Sainte-Beuve, νέαν δεκαεσσάρων ἐτῶν, περιβεβλημένην ῥάκη, ἰσχνὴν, ἀλλὰ θελκτικωτάτην. Ὁ Δαυτὸ ἔστη πρὸ αὐτῆς τὴν παρατηρεῖ, τὴν ἐρωτᾷ καὶ λαμβάνει σημείωσιν τοῦ ὀνόματός της καὶ τῆς κατοικίας της.

— Κλημεντίνη. . .

— Ἐγὼ καὶ τὸ ὑπόδειμά μου, εἶπεν ὁ γλύπτης τῷ ποιητῇ.

Τὸ κοράσιον ἐκεῖνο τὸ ἰσχνόν, τὸ ἀσθενὲς, ἦτο, εἵπομεν, ὡραῖον. Ἐμελλε τὸ κοράσιον ἐκεῖνο νὰ γείνη ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος, τὸ ἀσθενικὸν τῆς σώμα ἔμελλε νὰ ζήσῃ εἰς τοὺς αἰῶνας ἐν τῷ μαρμάρῳ τοῦ ἀνδριαντοποιοῦ. . .

Ἡ ὄρφανὴ ἐπορεύετο εἰς τοῦ Δαυτὸ, συνοδευομένη ἐνίοτε ὑπὸ τῆς γραιίας της.

περισκεψία τὸ νὰ μείνῃ ἐκεῖ αὐτὸς ἄοπλος εἰς τὸν οἶκον τοῦ θανάτου. Ταχέως κατῆλθεν, ἐκρύβη ὀπισθεν ἐνὸς τοίχου εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ. Μετὰ τινα λεπτά εἶδεν ἀνθρώπους νὰ διέρχονται ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον. Πάντες εἰσέδουν εἰς τὸν οἶκον ἐκεῖνον τὸν ὠρισμένον. Πιστεύω δὲ, ἔγραφεν ὁ Δαυῖδ, ὅτι διέκρινα καὶ τὸν παλαιὸν δολοφόνου μου. Οὐδένα ὅμως ὠνόμασε.

Παρήλθον πάλιν πολλὰ ἔτη. Ὁ Δαυῖδ ἦτο περίεργος νὰ ἴδῃ τὴν οἰκίαν τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ἐνθα κατῴκει ἡ κόρη, εἰς ἣν εἶχε χαρίσει τὸν Χριστόν. Ἀνέβη εἰς τὸ τέταρτον πάτωμα καὶ ἐκτύπησεν.

— Ἡ δεσποινὴς Κλημεντίνη, ἠρώτησεν ὁ γλύπτης, ἐδῶ εἶνε;

Ἐργάτης δὲ τις ἐκεῖ εὐρισκόμενος, ἀπεκρίθη·

— Δεσποινὴς Κλημεντίνη; δὲν τὴν ἠξέρω.

Οὐδεὶς δ' ἄλλος τῶν κατοικούντων ἐν τῇ οἰκίᾳ εἶχεν ἀκούσει περὶ τινος Κλημεντίνης κατοικησάσης ἐκεῖ. Εἶχε χαθῆ τὸ κοράσιον τοῦ 1827, τὸ ὁποῖον εἶχε ποτε ἐνσαρκώσει ἐν ἐαυτῷ τὸ ὠραῖον ὄνειρον τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος!

Τὸν Αὐγούστου τοῦ 1843, ἐν ᾧ ὁ Δαυῖδ ἠκολούθει μετὰ τῶν ἄλλων ἐταίρων τῆς Ἀκαδημαϊκῆς τῶν Ὁραίων Τεχνῶν τὴν κηδεῖαν τοῦ γλύπτου Cortot, διέκρινε καὶ πάλιν τὸ ὑπόδειγμα του. Ἦτο γυνὴ τριάκοντα ἐτῶν, ὠραία πάντοτε, ἀλλ' ἔλεσινῆ, μὲ τετριμμένον σάλιον. Εἶχεν ὑπὸ μάλης τὸν ὀρειχάλκινον ἐκεῖνον Χριστόν καὶ ἐξῆτει νὰ τὸν πωλήσῃ... Εἶχε κάμει πολλὰ βήματα εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ πονηροῦ... Ἦθελε νὰ ἀφήσῃ τὴν κηδεῖαν ὁ Δαυῖδ διὰ νὰ τὴν ἐνταμώσῃ, ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο. Παρετήρησεν ἔπειτα εἰς ὅλα τὰ καταστήματα διὰ νὰ εὕρῃ τὸν Χριστόν, καὶ νὰ τὸν ἀγοράσῃ, ἀλλὰ δὲν τὸν εὗρε.

Βραδύτερον, μετὰ πέντε ἢ ἕξ περίπου ἔτη, ὁ γλύπτης διέβλεπε συχνὰ τὴν κόρην ἐκείνην, ἣτις εἶχε καταπέσει μέχρι τῆς κατωτάτης βαθμίδος τοῦ ἐλαττώματος, καὶ ἣτις περιέφερον εἰς τὰ οἰνοπωλεῖα τῶν βουλευθεαρίων τῶν ἐκτὸς τῆς πόλεως τὴν ὄψιν αὐτῆς, τὴν ἀξίαν ἀκόμη γλυπτικῆς σμίλης, ἀλλ' ὅμως ἀπαίσιαν καὶ ἀπορρυγούσαν μὲ αἴσθημα ἀγρίας ἐντροπῆς τὰ βλέμματα τοῦ Δαυῖδ, ὅστις ὑπῆρξεν οἰνοεὶ ὁ ποιητὴς τῶν νεαρῶν τῆς χρόνων. Τὴν παρηκολούθησεν ἡμέραν τινὰ πορευομένη εἰς ἐν τῶν ἄντρων ἐκείνων, ὅπου ῥέει ἄφθονον τὸ οἶνον πνευμα, καὶ κρατοῦσαν ἀπὸ τοῦ βραχίονος ἀνδρα οἰκτρὸν καὶ ἔλεσινὸν ὡς ἐκεῖνη... Ἐπειτα πάλιν τῷ 1847 τὴν εἶδε κατὰ τὴν ὁδὸν τῶν Σφαγείων. Ἦτο δειλὴ, ταπεινὴ, οἰκτρὰ, ῥακένδυτος.

— Δὲν μὲ ἀναγνωρίζετε, κύριε Δαυῖδ, τῷ εἶπεν. Ἐχετε δίκαιον, ἡλλαξά τῶσον, τότε ἤμην εὐμορφη. Τώρα μοῦ ἐμαχαίρωσεν ὁ ἐραστής μου τὰ μάγουλα, ἀφ' οὗ προσητέρα μὲ ἔδερνε καὶ μὲ ἐκλεπτεν. Ἐπειτα μοῦ ἔκοψε τὴν μύτην. Κόπισα

τώρα νὰ σταθῆς διὰ ὑπόδειγμα εἰς τοὺς γλύπτας!

Καὶ ἐγέλασε γέλωτα ἀπαίσιον καὶ παραγετώδη, ὃν ἐφορίζεν ἀκούσας ὁ Δαυῖδ. Τῆς ἔδωκεν ἐλεημοσύνην, καὶ τὴν εἶδεν ἔπειτα ἀπαγομένην εἰς τὴν φυλακὴν!...

Τοιαύτη ἡ ἱστορία τοῦ ὑποδείγματος, ἃς ἴδωμεν τώρα τί ἔγεινε τὸ ἔργον.

Μετὰ τὸ πραξικόπημα τῆς 2 Δεκεμβρίου ὁ Δαυῖδ ἐξόριστος καὶ ὡς δημοκρατικὸς καὶ ὡς γλύπτης, μὴ στέρξας νὰ ἀποπερατώσῃ μετὰ τὴν ἀπόπειραν τῆς Βολωνίας τὸ μνημεῖον τῆς βασιλείας Ὁρθησίας, ἐπλανᾶτο μετὰ τῆς θυγατρὸς του μακρὰν τῆς Γαλλίας, γέρον ἤδη ὢν τὴν ἡλικίαν. Ἦθέλησε νὰ ἴδῃ τὴν Ἑλληίδα του, τὸ ἀριστούργημα τοῦ τριακοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του. Ἦθέλησε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὅπου εἶνε ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Βότσαρη.

Τῷ εἶπε δὲ τις τότε·

— Μὴ ὑπάγῃς!

— Διὰ τί; ἠρώτησεν ὁ Δαυῖδ.

Τὸ διὰ τί τοῦτο ἔμελλε νὰ τὸ μάθῃ μετ' οὐ πολὺ.

Μακρόθεν, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν γωνίαν ἐκείνην τῆς γῆς, ὅπου ἀπέθανεν ὁ Βύρων, διέκρινεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄχυρώματος, ἐνθα ἔπεσεν ὁ Βότσαρης, τὸν τύμβον τοῦ ἥρωος, καὶ ἐνόμισεν ὅτι ἦτο καταφανὴς ἡ Ἑλληίς του. «Ἐνόμιζα, ἔλεγεν, ὅτι τὴν ἔβλεπα νὰ φρίσῃ ὑπὸ τῆς χάριτος, διότι μετὰ τριάκοντα ἔτη ἔμελλε νὰ μὲ ἐπανιδῇ!»

Προχωρεῖ. Αἰσθάνεται ὅτι θὰ ἐπαναρχίσῃ πάλιν τὸ ὄνειρον τῆς νεότητός του. Ἄλλ' αἴφνης ἀφίνει κραυγὴν γοερὰν, κραυγὴν λύσσης καὶ πόνου, κραυγὴν μανιώδους ἀπελπισμοῦ. Ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ ἀγάλματός του ἦτο συντετριμμένη, ὁ δάκτυλος ὁ δεικνύων τὰ γράμματα δὲν ὑπῆρχε πλέον. Τὰ αὐτῆς ἦσαν τεθραυσμένα. Συντρίμματα εἶχε γείνει ὁ ἕτερος τῶν ποδῶν, καὶ ἐφάνετο τοῦ ἀγάλματος ἡ κόμη μαχαίρωμένη ὡς τὰ μάγουλα ἐκείνης, ἣτις ὑπῆρξεν τοῦ ἔργου τὸ ὑπόδειγμα. Ἐπὶ τοῦ ἐξαισίου μαρμαροῦ εἶχον κενώσει τὰ τουφέκια τῶν τὰ παλ. ἡλικαρία, Ἄγγλοι δὲ πρὸς τούτοις περιηγηταὶ εἶχον γράψει ἀσεβῶς τὰ ὀνόματά των ἐπὶ τῶν μαρμαρολεῦκων νώτων τῆς κόρης...

Φοβερὸν κεφάλαιον τῆς βιογραφίας ἐνὸς καλλιτέχνου! Ἐγεινε πόρνη τὸ ὑπόδειγμα, κατεστράφη τὸ καλλιτέχνημα, ἐπλανᾶτο ἐξόριστος ὁ γλύπτης!

Ἐπεσκευάσθη ἔκτοτε ἡ Ἑλληίς, ἀλλ' ὁ Δαυῖδ εἶχε πληγῆ τὴν καρδίαν, καὶ ἀπερχόμενος τοῦ Μεσολογγίου ἔγραφεν· «Ἦξυρον ὅτι ὁ Βύρων εἶχε ταφῆ παρὰ τὰ ὄχυράματα τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀνακαλύψω εἰς ποῖον ἀκριβὸς μέρος. Ἦθέλησα νὰ ἴδω τὸν οἶκον ἐν τῷ ὁποίῳ ἀπέθανε, καὶ ἔμαθον ὅτι τὸν κατηδάφισαν. Ἦ ἀγνώμων λήθη εἶνε ἔμφοτος εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀν-